

Welke (potentieel) verontreinigde gronden pakken we eerst aan?

Prioriteringsmodel voor de aanpak van risicogronden in Vlaanderen

Via een intensief inventarisatieproject krijgt de OVAM zicht op het volledig aantal en de ligging van risicogronden in Vlaanderen. Het is echter niet mogelijk alle locaties gelijktijdig te onderzoeken of aan te pakken. Er is een objectief prioriteringsmodel noodzakelijk dat antwoord geeft op: welke risicogronden, gemeenten of regio's zetten we eerder op de planning?

Door: Nina Peeters en Karolien Vermeiren

Over de auteurs:

Nina Peeters werkt bij het team Bodemattestering en Grondoverdracht op de Afdeling Bodeminformatiebeheer van de OVAM.
Karolien Vermeiren werkt bij de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO, Research & Business Development)

GEMEENTEN INVENTARISEREN RISICOGRODEN

Gemeenten zijn goed op weg om tegen eind 2017 hun inventaris van risicogronden (=Gemeentelijke Inventaris) te vervolledigen en uit te wisselen met de OVAM. Op deze risicogronden werd of wordt een activiteit of handeling uitgevoerd met een verhoogde kans op bodemverontreiniging. Gelet op de grote hoeveelheid nieuwe gegevens die werd uitgewisseld met de gemeenten, ontstaat de noodzaak om te werken met een objectief model waarbij elke locatie of gemeente een score krijgt. Op deze manier kunnen we voor bestaande en nieuwe OVAM-projecten een planning opmaken, gespreid over meerdere jaren. De Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) ontwikkelde binnen dit kader voor OVAM een ondersteuningsinstrument dat reeds wordt ingezet om (oude) stortplaatsen in Vlaanderen te managen en prioriteren. Dit instrument wordt in een volgende fase ingezet om ook risicogronden te prioriteren. Een verdere ontwikkeling met meer specifieke milieutechnische en ruimtelijke indicatoren op maat van de risicogronden was hiervoor aan de orde.

Doelstelling 2036: alle historische verontreiniging in saneringsfase

De gemeente stelt de Gemeentelijke Inventaris op voor haar grondgebied en wisselt deze gegevens uit met de OVAM. Deze in-

formatie vormt niet alleen de basis voor het afleveren van correcte bodemattesten, maar op deze manier kent de OVAM ook de gronden waar er eventueel nog een bodemonderzoek moet gebeuren. Uit het inventarisatieproject blijkt dat tot en met april 2017 reeds voor 134.000 risico-percelen data werden uitgewisseld, waarvan er ruim op 90.000 percelen nog geen oriënterend bodemonderzoek is uitgevoerd. Als eerste stap voorziet de OVAM een grondige kwaliteitscontrole van de uitgewisselde gegevens, zoals het actualiseren van oude perceelsinformatie. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de gemeenten. De volgende fase bestaat erin een mogelijke aanpak of inzet van instrumenten per locatie voor te stellen, zodanig dat een gericht actieplan kan worden opgesteld. Enkele voorbeelden zijn de opvolging van de periodieke onderzoeksplicht, de plicht bij sluiting van een risico-activiteit, het opmaken van site-onderzoeken bij 'onschuldige' eigenaars, de begeleiding bij specifieke doelgroepen (oa scholen, lokale besturen en andere overheden) en zoveel meer. Dit alles kadert in de doelstelling van de OVAM om tegen 2036 ervoor te zorgen dat alle historisch verontreinigde gronden (met risico-activiteiten uitgevoerd vóór 1995) gesaneerd zijn of in saneringsfase zitten.

Duurzaamheidsaspecten staan centraal bij prioritering

ONTWIKKELING PRIORITERINGSMODEL

Op basis van de huidige resultaten van het inventarisatieproject is het bereiken van de doelstelling 2036 een uitdaging met als noodzaak een strikte meerjarenplanning. In 2016 startte de samenwerking tussen de OVAM en de VITO voor het ontwikkelen van een prioriteringsmodel op maat van risicogronden, op basis van de 'spider tool' die in 2015 voor stortplaatsen werd ontwikkeld.

Om een prioriteit van een locatie te bepalen, wordt de 'spider-tool' (zie figuur 3) ingezet waarbij niet alleen de locatie zelf wordt bekeken maar eveneens ruimtelijke kenmerken en ontwikkelingen van de omgeving of bredere regio. In dit model wordt bodem in een brede context geplaatst : bodem in relatie tot onze gezondheid, onze leefomgeving en onze economische ontwikkelingen.

De tool dankt zijn naam aan de manier waarop het resultaat in beeld wordt gebracht, namelijk aan de hand van een webdiagram waarbij per locatie de criteria uitgezet worden ten opzichte van verschillende assen. Voor het bepalen van de totaalscore per locatie wordt rekening gehouden met 7 aspecten, waarbij voor elk aspect een score wordt toegekend op een as van de spider-tool (indicatoren):

(1) aard van de risico-activiteiten

Activiteiten waarbij vloeibare gevaarlijke stoffen worden opgeslagen of gebruikt, zullen hoger gescoren in het model tov activiteiten met louter opslag van inerte materialen. De score van de indicator wordt bepaald op basis van de Vlarebo-code van de risico-activiteiten.

(2) saneringsurgentie

Indien uit een bodemonderzoek blijkt dat een sanering noodzakelijk is, wordt door een bodemsaneringsdeskundige de saneringsurgentie aangegeven. Hoe hoger de urgentie, hoe hoger de score van de indicator in het prioriteringsmodel.

In de spider-tool wordt ófwel aspect/indicator (1) gebruikt ófwel aspect/indicator (2): bij niet onderzochte locaties telt de Vlarebo-activiteit; bij reeds onderzochte locaties is de saneringsurgentie van belang.

(3) kwetsbaarheid van bodem en grondwater

Aangezien een bodemverontreiniging zich anders gedraagt in een zandgrond dan in een kleigrond wordt rekening gehouden met de bodemgesteldheid en grondwaterkwetsbaarheid van de regio.

(4) beleidsmatig gevoelige gebieden

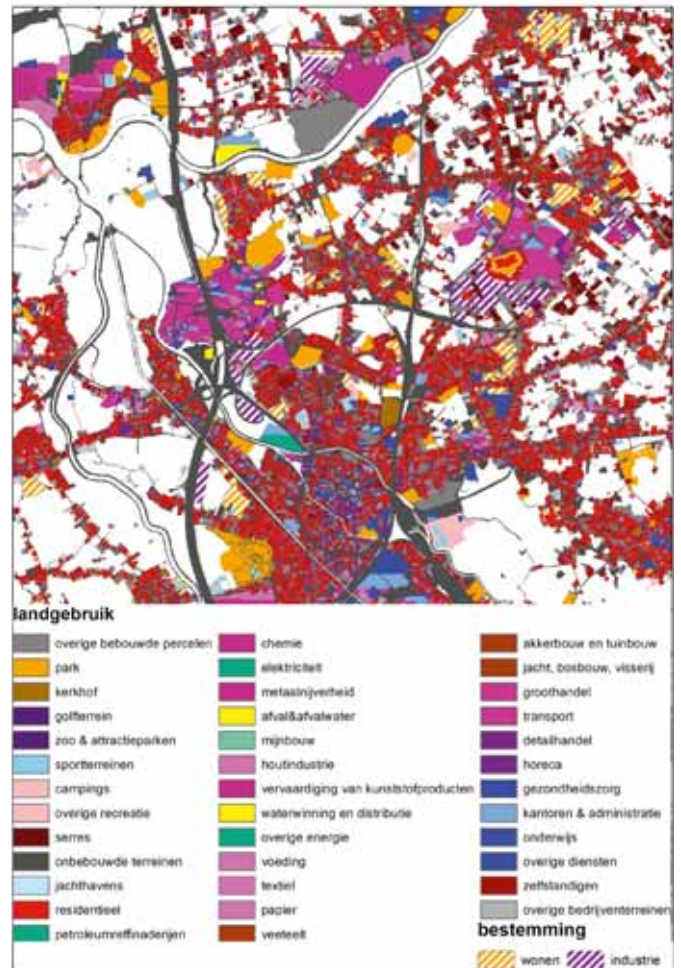
Indien een beleidsmatig afgebakend gebied in Vlaanderen nadelen kan ondervinden van bodemverontreiniging, zullen locaties die binnen deze gebieden liggen hoger scoren voor deze indicator. Voorbeelden hiervan zijn de oa. de beschermingszones van grondwaterwinningen voor drinkwatervoorziening, Natura2000 (vogel&habitat) en overstromingsgevoelige gebieden.

(5) maatschappelijk gebruik

Voor deze indicator staat de relatie tussen mens en bodem centraal. Via ruimtelijke informatie over de woon-, werk- en recreatiegebieden wordt het maatschappelijke gebruik in kaart gebracht. Locaties waar mensen langere perioden verblijven, worden hoger geprioriteerd. Hoe meer mensen gebruik maken van een locatie voor wonen, werken (zoals woonkernen en tewerkstellingsgebieden) of recreatie, hoe hoger de score.

(6) lokale ontwikkeling

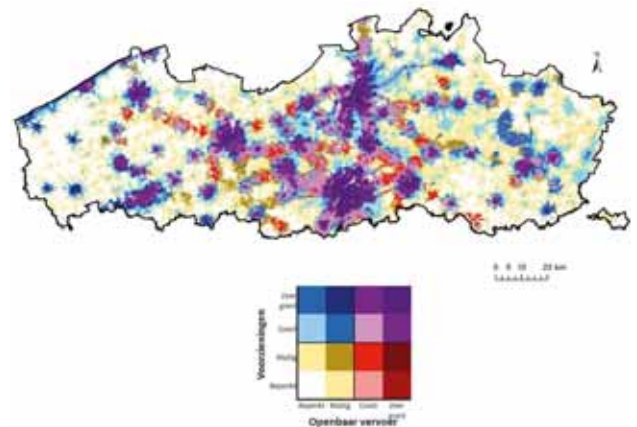
Rekening houdende met de bestemming en het actueel ruimtebeslag op een locatie, bepaalt dit het (toekomstige) gebruik van een locatie zoals oa. residentieel-, industrie-, natuur-gebied, ed. Deze logica wordt ook in de 'spider-tool' ingezet om het gebruik of de ontwikkeling van een locatie in te schatten op korte termijn.

FIGUUR 1: KAART HUIDIG LANDGEBRUIK EN BESTEMMING (BRON VITO).

(7) regionale ontwikkeling

Om voldoende spreiding te krijgen in het resultaten, wordt eveneens bekeken hoe een ganse regio kan evolueren. Bij de bepaling van deze indicator wordt de koppeling gelegd met de langere termijn doelstellingen voor de ruimtelijke ontwikkeling in Vlaanderen zoals bepaald in het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, namelijk het versterken van goed voorziene locaties op gebied van openbaar vervoer en dienstverlening. Via de ontwikkelingskansenkaart die VITO heeft ontwikkeld voor Ruimte Vlaanderen worden de mate van voorziening en ontsluiting van Vlaanderen gekarteerd (figuur 2). Deze kaart wordt ingezet voor de indicator voor ontwikkelingspotentieel op langere termijn.

FIGUUR 2: KAART ONTWIKKELINGSKANSEN VLAANDEREN (BRON VITO) : HOE DONDERKER EEN REGIO IS INGEKLEURD, HOE BETER HET GEBIED IS VOORZIEN VAN DIENSTEN, WEGEN EN OPENBAAR VERVOER.

FIGUUR 3: SCREENSHOT VAN HET MODEL VOOR DE TESTGEMEENTE MECHELEN (BRON VITO) : PER LOCATIE WORDEN DE INDICATOREN VOORGESTELD IN EEN 'SPIDER-TOOL'. IN DE FIGUUR KRIJGT DE LOCATIE EEN SCORE 4,05 OP EEN TOTAALSCORE VAN 5 EN HEEFT DAARMEE EEN HOGE PRIORITEIT.

TESTGEMEENTE

De 'spider-tool' is een webapplicatie (in opbouw) die alle locaties op kaart zet en die de gebruiker de mogelijkheid geeft om via eenvoudig aanklikken van een locatie de nodige informatie te raadplegen. Er verschijnt dan een webdiagram die de scores van de indicatoren voor deze locatie uitzet. De bijgevoegde figuur toont een screenshot voor de testgemeente Mechelen. Deze stad heeft een stadskern met hogere bevolkingsdichtheid en tewerkstelling en de omliggende gebieden zijn meer landelijk. In het model sco-

saneringsurgentie. Individuele scores van locaties binnen gemeentes worden dus samengeteld bij de prioritering van steden en gemeentes. Om na te gaan of een aanpak op maat voor specifieke locaties of herontwikkelingsprojecten aangewezen is, zullen besprekingen met steden en gemeentes met een hogere score eerder worden ingepland. Op deze manier kunnen we on(der) benutte en verontreinigde terreinen snel en efficiënt activeren. De overige gemeentes en regio's komen later aan bod, zodat we de meest efficiënte weg volgen naar een gezonde en proper leefomgeving.

Aangeleverde gegevens leveren
134.000 risico-percelen op

ren de locaties binnen de stadsring zoals verwacht hoger voor het aspect 'huidig gebruik' (5). Uitschieters zijn locaties met hoge kans op bodemverontreiniging (indien nog niet onderzocht) en locaties met hoge saneringsurgentie (indien reeds een bodemonderzoek aanwezig). Voor de indicatoren (3) en (4) zal in deze testcase geen variatie optreden.

Op microniveau betekent dit dat de OVAM een objectieve prioritering krijgt voor individuele locaties, zodanig dat dit model een hulpmiddel kan zijn bij de planning van een doelgroepgerichte aanpak zoals bij oa. brownfields, sites, scholen, ed.

Door opschaling van het model naar macroniveau (gemeentelijk of regionaal niveau), wil de OVAM ook een 'totaalscore' kunnen toekennen aan steden en gemeentes of een regio. Een gemeente zal een hogere score krijgen indien er meer locaties aanwezig zijn met meer risicovolle activiteiten of meer locaties met een hogere

De betrokkenen van locaties met een eigen onderzoeks- of saneringsplicht, worden aangespoord acties en verdere maatregelen uit te voeren op eigen kosten. Locaties waar echter geen eigenaars of exploitanten meer aanwezig zijn met een eigen verplichting, kunnen door de OVAM opgenomen worden in een ambtshalve aanpak. Jaarlijks beschikt de OVAM over een bedrag dat ingezet wordt voor ambtshalve bodemonderzoeken en -saneringen. De prioritering via het model biedt een onderbouwde leidraad voor de OVAM om de beschikbare financiële middelen in te plannen. De planning kan evenwel ten allen tijden worden aangepast aan andere urgenties die zich kunnen stellen.

Met de 'spider-tool' wordt het mogelijk om zowel een aanpak van risicogronden op zich als een aanpak op maat bij steden en gemeentes op een objectieve wijze te prioriteren. In het kader van de OVAM-doelstelling 2036 vormt deze spider-tool een instrument dat toelaat om een planning op lange termijn te maken en in bespreking te gaan met de betrokkenen. De tool biedt zo aanknopingspunten om een actieplan op te stellen voor de nauwe opvolging van bodemonderzoeken en -verontreinigingen. Gelet op de grote hoeveelheid nieuwe informatie die we voldoende kwaliteitsvol willen benaderen, zal de prioritering in verwerking van deze gegevens ook doordringen in de interne werking bij de OVAM.